

อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของการวิจัยเชิงคุณภาพ

Past Present and Future of Qualitative Research

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์¹

บทคัดย่อ

บทความนี้เสนอประเด็นที่เกี่ยวกับ อดีต ปัจจุบัน และ อนาคตของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเริ่มจากการให้พื้นฐานทั่วไปของการวิจัยเชิงคุณภาพโดยทั่วไป และที่ใช้กันในประเทศไทยและแรงผลักดันต่างๆ ที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงระเบียบวิธี แรงกดดันที่สำคัญมากคือ การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ต้องการงานวิจัยที่มีคุณภาพที่มีผลกระทบที่ให้ออกันพบ และ ข้อเสนอแนะเชิงประจักษ์ที่ชัดเจน ซึ่งผลักดันให้มีการขับเคลื่อนไปสู่ความเป็นเลิศทางการวิจัย นวัตกรรม และการพัฒนาวิธีการศึกษาค้นคว้าที่ใหม่สุด และก้าวหน้าที่สุด

บทความนี้ได้กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของการเปลี่ยนแปลงวิธีวิทยาการวิจัย ประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการ เงื่อนไขของความก้าวหน้าเชิงวิธีวิทยาการวิจัย และ ความก้าวหน้าหรือนวัตกรรมเชิงระเบียบวิธีวิทยาการวิจัย และข้อโต้แย้งว่าอะไรคือ นวัตกรรมในงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งไม่จำเป็นต้องหมายถึง สิ่งใหม่ที่ต้องมีการออกแบบวิธีใหม่อย่างสมบูรณ์เสมอไป แต่อาจเป็นเพียงวิธีการปฏิบัติเดิม เช่น การนำเอาวิธีเดิมๆ ไปทดลองใช้และทดสอบกับผู้เข้าร่วมใหม่ที่ไม่เคยมีผู้ใดนำไปใช้มาก่อน หรืออาจเป็นการแลกเปลี่ยนความชำนาญ/ทักษะเชิงระเบียบวิธีข้ามสาขา หรือข้ามขอบเขตของสาขาวิชาจัดได้ว่าเป็นนวัตกรรมหรือความก้าวหน้าเชิงวิธีวิทยาการวิจัยได้

ในท้ายที่สุดได้สรุปประเภทของความก้าวหน้าเชิงวิธีวิทยาการวิจัย ระดับขั้นตอนของความก้าวหน้า ความก้าวหน้าของวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ: อดีตถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งประสงค์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ สถานการณ์ในประเทศไทย พร้อมทั้งตัวอย่างของ “สิ่งใหม่” ที่เรียกว่าความก้าวหน้าเชิงวิธีวิทยาการวิจัย และอนาคตของการพัฒนาการของวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงคุณภาพ ผลกระทบด้านการวิจัย การวิจัยเชิงผสม วิธีวิทยาเชิงนวัตกรรม การวิจัยข้ามสาขา

¹ อดีตรองศาสตราจารย์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,

ประธานที่ปรึกษาโครงการปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิตการพัฒนากิจการบริหาร มหาวิทยาลัยปทุมธานี

Abstract

This paper presented the issues on the past, present and future of qualitative research in general and in Thailand in particular. It provided a general background of qualitative research and various driving forces for methodological changes. The most important force of changes was the pressure of external economic and social change on impact research that provided vivid empirical findings, and recommendations. This, in turn forces the researchers to strive for academic excellence, innovativeness and research for cutting-edge research methodology.

The paper then discussed the general characteristics of methodological change, conditions for methodological advancement and cutting edge research methodologies. It discussed what was the nature of innovativeness in research methods and methodologies.

The paper made an observation on the past and present misled utilization of qualitative research methodologies and made some suggestions for new ways of collecting, analyzing, and presenting the findings from qualitative research.

Keywords: qualitative research, impact research, mix methodology, innovation methodology, cross disciplinary research

การวิจัยเชิงคุณภาพคืออะไร?

ก่อนที่จะเสนอสาระสำคัญของหัวข้อนี้ ขอทำความเข้าใจเบื้องต้นเสียก่อนการวิจัยเชิงคุณภาพคืออะไร การวิจัยเชิงคุณภาพไม่ได้หมายถึงการวิจัยที่มีคุณภาพ แต่อาจจะมีคุณภาพหรือไม่มีคุณภาพก็ได้ การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยปรากฏการณ์ที่เป็นเป้าหมายที่เป็นจุดสนใจในเชิงลึก เพื่อทำความเข้าใจในประเด็นปัญหาอย่างลึกซึ้ง โดยไม่มีการกำหนดกรอบแนวความคิดเกี่ยวกับปัญหาไว้ล่วงหน้า ไม่มีการใช้สถิติ และไม่มีการวัดตัวแปรทุกตัวให้มีค่าเป็นตัวเลข แต่อาศัยการตั้งคำถามวิจัยเป็นตัวกำกับ ไม่มีสมมติฐาน (hypothesis) หรือคำถามที่ต้องพิสูจน์ แต่มุ่งที่การทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ ที่ศึกษาโดยมีความมุ่งหวังว่า ความรู้ความเข้าใจที่ได้มานั้นมีมากมายเพียงพอที่จะนำมาสร้างทฤษฎีที่ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ที่ได้จากการเก็บข้อมูลไปวิเคราะห์ไปพร้อมๆ กัน หรือไล่เลี่ยกันไป ไม่มีการกำหนดขนาด

ของตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูล (หรือผู้ร่วมวิจัย) ไว้ล่วงหน้า แต่จะเพิ่มหรือลดขึ้นอยู่กับความอิ่มตัวของความรู้ (theoretical saturation) เมื่ออิ่มตัวเมื่อใด ก็หยุดทำการเก็บ/วิเคราะห์ข้อมูลเพิ่ม สิ่งที่เป็นปัญหาคือ กระบวนการศึกษาวิจัยของแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพในปัจจุบันนี้ ได้เปลี่ยนแปลงและแตกต่างจากการวิจัยเชิงคุณภาพดั้งเดิมไปอย่างมาก

ในช่วงสองสามทศวรรษ (ตั้งแต่ปี 1980) ที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมากในวงการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ได้แพร่กระจายไปยังศาสตร์สาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ทั้งในด้านเทคโนโลยี สาธารณสุข แพทย์และพยาบาลศาสตร์ และระบบการใช้สื่อสังคม (social media) เช่น facebook, blogs, Linkdin และ twitter ซึ่งเปลี่ยนแปลงการสื่อสารทั้งในระดับบุคคล และในวงการวิชาชีพ และเข้าสู่วงการการตลาด การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การบริการลูกค้า ตลอดจนการวิจัยการตลาดและการสื่อสารในระดับที่สูงขึ้นและหลากหลายวิธีและช่องทาง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโลกาภิวัตน์ในทุกแง่มุมไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ชาติพันธุ์ นิเวศวิทยา ศาสนา ระบบกฎหมาย ที่สร้างประเด็นต่างๆ มากมายในการบริหารองค์กร กลุ่มบุคคล โครงการ นโยบาย และมาตรการต่างๆ ของรัฐ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลกระทบอย่างมากต่อกระบวนการวิจัยที่ต้องใช้ในการศึกษา แสวงหาข้อเท็จจริงและข้อเสนอแนะที่ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างแท้จริง (real impact research)

เหตุผลที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงด้านระเบียบวิธี

การเปลี่ยนแปลงเชิงระเบียบวิธีการวิจัยดังกล่าวเกิดขึ้นด้วยเหตุผลหลายประการ ที่สำคัญคือ แรงกดดันจากสิ่งแวดล้อมภายนอกด้านเศรษฐกิจ และสังคมที่ต้องการงานวิจัยที่มีคุณภาพ ที่ให้ข้อค้นพบ และ ข้อเสนอแนะ ที่มีผลกระทบ (impact research) ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนไปสู่ความเป็นเลิศทางการวิจัย นวัตกรรม และการพัฒนาวิธีการศึกษาค้นคว้าที่ใหม่สุด และก้าวหน้าที่สุด ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า cutting edge methods of inquiry หรือ leading edge research หรือ emergent methods หรือ emerging methodological innovation ที่มีความริเริ่มใหม่ๆ (originality) และมีศักยภาพสูงในด้านคุณประโยชน์ต่อผู้เป็นลูกค้าและต่อการวิจัย (potential contributions to research) หรือ facelift บูรณาการการแก้ปัญหาการวิจัยในภาพรวม (holistic research solutions) โดยการรวมวิธีวิทยาการวิจัยสื่อสังคม (social media) แบบดั้งเดิม และแบบออนไลน์ เข้าด้วยกัน

การเปลี่ยนแปลงวิธีวิทยาการวิจัยครอบคลุมความคิดใหม่ (new ideas) ในด้านการวิจัย การออกแบบวิธีวิจัยใหม่ (new designs of method) วิธีใหม่ๆ (new ways) ในการดำเนินการวิจัยทั้งที่เป็นแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ และแนวทางการวิจัยเชิงผสม (mixed methodologies) หรือวิธีผสม (mixed methods) การพัฒนาเชิงระเบียบวิธี ดังกล่าวนี้ไม่ได้จำกัดอยู่ในวงการสังคมศาสตร์เท่านั้นยังข้ามสาขาวิชาการ (across disciplines) ไปยังศาสตร์อื่นๆ อีกด้วย

ลักษณะทั่วไปของการเปลี่ยนแปลงการวิธีวิทยาการวิจัย

ในทำนองเดียวกัน การวิจัยเชิงคุณภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีการพัฒนาการอย่างรวดเร็วทั้งในระดับวิธี (methods) และ ระดับวิธีวิทยาการวิจัย (methodology) ซึ่งมีการนำมาใช้หลายแบบวิธี (multimodal methods) เช่น การใช้ภาพ (visual) และเสียง ซึ่งเป็นการผสมผสานศาสตร์สังคมกับการศึกษาค้นคว้าที่ใช้ศิลป์เป็นฐาน (arts-based inquiry) และการพัฒนาวิธีที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับสิ่งแวดล้อม (Coffey, 2011) ในเชิงปฏิบัติการและในเชิงทดลองในบริบทของการค้นหาวิธีการใหม่ๆ ที่ช่วยในการจับประเด็นวิเคราะห์ และเสนอปรากฏการณ์ทางสังคม โดยนำรูปแบบ และ วิธีการต่างๆ มากมาย (repertoire of methods) มาใช้ เช่น การใช้กรณีศึกษาทางธุรกิจในเชิงนวัตกรรมวิธีการวิจัย (methodological innovation) ที่แสดงความเป็นเลิศ (excellence) ที่มีผลกระทบสูง (impact)

ประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการ

การเปลี่ยนแปลงที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นเรื่องของความก้าวหน้าทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งแบ่งออกได้เป็นสองภาคส่วนที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ภาคหนึ่งว่าด้วยงานวิจัยที่เป็นเนื้อหาสาระ (substantive research) ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง สิ่งแวดล้อม การบริหารและการจัดการประเด็นปัญหาด้านต่างๆ ซึ่งวารสารทางวิชาการส่วนใหญ่ทั้งในประเทศและต่างประเทศทั่วโลก ทั้งในอดีตและปัจจุบันให้ความสนใจตีพิมพ์บทความที่มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี

อีกภาคหนึ่งว่าด้วยประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีวิจัย (research methodology) โดยเฉพาะทั้งในเชิงปรัชญาของศาสตร์สังคม (philosophy of science) ความเป็น

ศาสตร์ (epistemology) และธรรมชาติของความเป็นจริง (ontology) ของสิ่งที่ศึกษา ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งในด้านวิธีการวิจัย (research methods) และแนวทางในการวิจัย (research approach) ซึ่งเริ่มมีวารสารทางวิชาการในด้านระเบียบวิธีการวิจัยเฉพาะทางเกิดมากขึ้น เช่น วารสารด้านการวิจัยเชิงคุณภาพโดยตรง (journals of qualitative research) และวารสารด้านการวิจัยเชิงปริมาณเฉพาะเทคนิควิธี เช่น Journal of Structural Equation Modeling ซึ่งนับวัน วารสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการด้านระเบียบวิธีการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นแนวทางเชิงคุณภาพ หรือแนวทางเชิงปริมาณและแนวทางผสม ทั้งในประเด็นการจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการรายงานผล จะมีความสำคัญมากขึ้น

เงื่อนไขของความเป็นความก้าวหน้าเชิงวิธีวิทยาการวิจัย

การพัฒนาวิธีการวิจัยเหล่านี้จะเป็นนวัตกรรมวิธีวิทยาการวิจัยได้ต้องผ่านขั้นตอน การพัฒนาการค้นกรอง และ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นยังต้องมีนักวิชาการที่มีจำนวนมากเพียงพอที่ให้ความเห็นด้วยเกี่ยวกับคุณค่าของการปฏิบัติการเชิงนวัตกรรมดังกล่าวในระดับใดระดับหนึ่ง

วิธีและหรือแนวทางที่ใช้ในนวัตกรรม เป็นกุญแจหลักในการสร้างผลงานวิจัยมักมีผลกระทบสูงต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและในขณะเดียวกันมักจะสร้างปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในวงการวิจัยเชิงคุณภาพ ไม่ว่าผลในการปฏิบัติในขั้นตอนแรกเริ่มนำเอานวัตกรรมมาใช้ไม่ว่าจะดีเพียงใด มักจะไม่ได้รับการรับรู้ว่าเป็นศาสตร์หรือเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ อย่างเช่น การเสนอผลงานวิจัยแบบเล่านิทาน เรื่อง การออกจากอาชีพการสอนหนังสือ (leaving teaching) จนกว่าจะได้ผ่านเงื่อนไขของขั้นตอนของการทดสอบ นวัตกรรมดังกล่าวจะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปต่อเมื่อมีการนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมรอบคอบระมัดระวัง ที่อาจมีการทบทวนและคัดแปลงอีกมาก และจนกว่าจะเป็นที่ชัดเจนว่าวิธีการหรือแนวทางดังกล่าวบังเกิดผลดีกว่าวิธีการเดิมๆ ที่ใช้กันปกติ

ในประเด็นดังกล่าวนี้ จำเป็นที่นวัตกรรมเชิงวิธีวิทยา จะต้องสะท้อนให้เห็น โอกาสความยากลำบากและความตึงเครียดของการปฏิบัติงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีนวัตกรรมสูง แต่หากเป็นนวัตกรรมได้จริง คาดหวังในแง่ดีได้เลยว่าจะได้รับความสนใจในการปฏิบัติการกับวิธีการใหม่ที่น่าไปสู่ความสำเร็จและผ่านการปฏิบัติการทางสังคม ตัวอย่างเช่น วิธีการที่มองเห็นได้ด้วยตา (visual methods) เช่น ภาพนิ่ง และ/หรือภาพเคลื่อนไหว ที่ซึ่งข้ามสาขาวิชา และ

ขนบธรรมเนียมปฏิบัติ สามารถที่จะแปรเปลี่ยนการปฏิบัติการวิจัยเชิงคุณภาพให้ดีขึ้นและมีประสิทธิผลได้จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงสิ่งที่ทำให้เกิดความไขว้เขวต่อการปฏิบัติการวิจัย เช่น การนำเอาวิธีการใช้ภาพมาใช้ใหม่ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางปฏิบัติหรือไม่ (Travers, 2011) หรือ การนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาช่วยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นนวัตกรรมใหม่มาใช้ ว่าเป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่ (Seale, 2000) นวัตกรรมวิธีวิทยาการวิจัย มักมีปัญหาดังแต่แรกเริ่มและต้องมีการไปทดลองใช้กันอย่างกว้างขวางจนเป็นที่ยอมรับและใช้กันเป็นปกติวิธีในวงการวิจัยทางสังคมศาสตร์ จึงจะเป็นการพัฒนาวิธีวิทยาการวิจัยที่แท้จริง

อะไรคือความก้าวหน้าหรือนวัตกรรมเชิงระเบียบวิธีวิทยาการวิจัย

เมื่อทราบถึงความหมายและเงื่อนไขของความก้าวหน้าของวิธีวิทยาการวิจัย ว่าความก้าวหน้าของวิธีวิทยาการวิจัยหมายถึงการเกิดขึ้นของนวัตกรรมเชิงวิธีวิทยาการวิจัย (methodological innovation) แล้ว ปัญหาที่ต้องถามต่อ คือ แล้วอะไรคือสิ่งที่เรียกว่านวัตกรรม หากให้คำนิยามง่ายๆ ว่า นวัตกรรมคือสิ่งที่“ใหม่” (new things) ซึ่งสิ่งใหม่ที่จะเป็นนวัตกรรมเชิงวิธีวิทยาการวิจัยได้ คือ ความคิดใหม่ (new ideas) ที่ครอบคลุมการออกแบบใหม่ (new designs) แนวคิดใหม่ (new concepts) หรือวิธีการใหม่ๆ (new ways) ที่นำมาใช้ในการปฏิบัติงานวิจัย (Chant, 2002; Wiles, Pain & Crow, 2010)

สิ่งใหม่ๆ เหล่านี้ยังไม่สามารถนับเป็นนวัตกรรมเชิงวิธีวิทยาการวิจัยได้ จนกว่าจะผ่านเงื่อนไขของการพัฒนา หรือการนำไปใช้ปฏิบัติอย่างสร้างสรรค์เชิง นวัตกรรม (creative innovative development) จนเป็นที่ยอมรับและกลายเป็นกิจวัตรเชิงวิธีวิทยาการวิจัยที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า routinization of methodological innovation ต้องผ่านกระบวนการทดสอบความเสี่ยงของการใช้ได้ผลดี หรือการก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการวิจัย และเพิ่มขีดความสามารถในการวิจัยให้สูงขึ้น (capacity building) ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการดังกล่าวนี้จะได้รับการรับรู้ที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มบุคคลที่แตกต่างกันว่า“สิ่งใหม่”ได้ก่อให้เกิดความแตกต่างอย่างมากในเชิงระบบวิธีการวิจัย (cutting edge research) จริงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

ความก้าวหน้าที่ไม่ใช่ “สิ่งใหม่”

อย่างไรก็ตาม นวัตกรรมในงานวิจัยเชิงคุณภาพ ไม่จำเป็นต้องหมายถึง สิ่งใหม่ที่ต้องมีการ ออกแบบวิธีใหม่อย่างสมบูรณ์ (completely new design) เสมอไป อาจเป็นเพียงวิธีการปฏิบัติ เดิม เช่น การนำเอาวิธีเดิมๆ ไปทดลองใช้และทดสอบกับผู้เข้าร่วมใหม่ที่ไม่เคยมีผู้นำไปใช้ มาก่อน หรืออาจเป็นการแลกเปลี่ยนความชำนาญ/ทักษะเชิงระเบียบวิธีข้ามสาขา หรือข้าม ขอบเขตของสาขาวิชาวิชาการ ยังจัดได้ว่าเป็นนวัตกรรมหรือความก้าวหน้าเชิงวิธีวิทยาการ วิจัยได้

สิ่งที่ท้าทายนักสังคมศาสตร์คือการสร้างความมั่นใจว่าวิธีการดั้งเดิม ยังคงใช้ได้แต่ ต้องมีการพัฒนาต่อไปเมื่อหลายสิ่งหลายอย่างได้เปลี่ยนไป เพื่อให้มีประสิทธิภาพเหมือนเดิม หรือมากกว่าเดิม จนวิธีการที่ดัดแปลงนั้นเปลี่ยนแปลงไปนั้น ได้เป็นที่ยอมรับกัน และมีการ นำไปใช้กันเป็นปกติ

กระบวนการสร้างสรรค์การพัฒนาวิธีวิจัยคล้ายๆ กับแนวคิดในเรื่องการซ่อมบำรุง กล่าวคือ เมื่อมีจุดอ่อน หรือมีปัญหาเกี่ยวกับวิธีการ หรือ ระเบียบวิธีที่ใช้อยู่ ยังสามารถทำให้ดีขึ้น ได้ โดยการดัดแปลงเพียงเล็กน้อย ด้วยการจัดการตรงนั้นตรงนี้ ซึ่งเปรียบเสมือนการซ่อม บำรุงรักษาระเบียบวิธีการวิจัยที่ใช้เป็นกิจวัตร เช่น การปรับปรุงเทคนิคการสัมภาษณ์ ที่เข้ากับ บริบทหรือผู้ตอบใหม่ๆ หรือการดัดแปลงวิธีการเดิมๆ เช่น การใช้ภาพ (visual methods) ที่ ส่งเสริมให้วัยรุ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยมากขึ้น

การดัดแปลงวิธีการที่ใช้อยู่ เป็นสิ่งที่นักวิจัยทำกันอยู่เป็นประจำ การดัดแปลงดังกล่าว นี้ เรียกได้ว่าเป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นได้ทุกวัน (everyday innovations) สำหรับผู้วิจัยที่ต้อง เผชิญกับปัญหาในงานวิจัยในสนามโดยไม่ยอมท้อถอย แต่หาวิธีการแก้ไข ใ้งานวิจัยลุล่วงไป ได้ด้วยดี

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ไม่เพียงแต่นวัตกรรมเชิงระเบียบวิธีที่เกิดขึ้น จะต้องทำให้ เป็นสิ่งที่กลายเป็นกิจวัตรทางด้านวิธีการวิจัยให้ได้ (routinization of methodological innovation) เท่านั้น ยังต้องก่อให้เกิดเป็นความก้าวหน้าจริงๆ ได้ และต้องมีการสื่อสารให้ ชัดเจน เพื่อจะได้มีการส่งต่อไปใช้ในการปฏิบัติงานวิจัยของผู้อื่น ได้ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้ที่ ก่อให้เกิดนวัตกรรมนั้นสามารถตอบคำถามต่างๆ ต่อไปนี้ ให้ชัดเจนได้

- (1) เรารู้หรือไม่ เราได้ปรับปรุงวิธีการของเราแล้ว ถ้ารู้ รู้ได้อย่างไร?
- (2) เราได้ข้อมูลที่คิดว่า แตกต่างกว่าเดิมจริงหรือ?

(3) วิธีการเหล่านี้มีประสิทธิภาพดีกว่าในการได้ข้อมูล/ข้อสนเทศตามที่ต้องการหรือไม่ พิสูจน์ได้อย่างไร?

(4) เครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์มีความโปร่งใสหรือไม่?

(5) ความสัมพันธ์ทางการวิจัย (research relations) ดีขึ้นหรือไม่?

การคิดทบทวนตอบปัญหาเหล่านี้นอกจากจะมีคุณค่าต่อการปรับปรุงแล้ว ยังทำให้กระบวนการใช้ประโยชน์ง่ายขึ้นสำหรับนักวิจัยผู้อื่น เกี่ยวกับคุณค่าที่เพิ่มขึ้น (value added) ของวิธีการใหม่

การพัฒนาเชิงระเบียบวิธีวิทยาจะมีประโยชน์ได้ ต่อเมื่อเกิดขึ้นภายในบริบทของปัญหาและโครงการวิจัย ด้วยเหตุนี้จึงมีการเน้นการพัฒนาวิธีวิทยาเชิงนวัตกรรม (innovation methodological development) ว่าควรทำในบริบทของปัญหาวิจัย และการประยุกต์ใช้โดยมีการเน้นเรื่องการถ่ายเท (transferability) ไปยังวิทยาการสาขาอื่น ซึ่งนักสังคมศาสตร์โดยทั่วไปมักไม่สนทนากับนักวิชาการต่างสาขา บางครั้งก็ยังคงต่อต้านงานที่สามารถทำไปด้วยกันได้กับสาขาอื่น สิ่งที่นวัตกรรมในสาขาหนึ่งอาจใช้เวลายาวนานกว่า อีกสาขาหนึ่งรับรู้และนำไปใช้ (เช่น วิธีการที่ใช้ภาพ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันมานานในวิชามนุษยวิทยาสังคม แต่เป็นสิ่งที่ค่อนข้างใหม่ในวงการสังคมวิทยาและการศึกษา)

การทำทลายเชิงวิชาการระหว่างสาขา (interdisciplinary challenges) ยังเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นยากในสังคมไทย

ประเภทของความก้าวหน้าวิธีวิทยาการวิจัย

ความก้าวหน้าด้านวิธีวิทยาการวิจัย หรือ นวัตกรรมเชิงวิธีวิทยาการวิจัยของวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (และเชิงปริมาณ) แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) กลุ่มประเพณีวิธีนั้นๆ โดยเฉพาะ (specific methods) และ (2) กลุ่มประเภทการบูรณาการวิธีการหรือแนวทางที่มีอยู่ (mixed methods of methodologies) (Taylor & Coffey, 2011) คำว่า “วิธี” ในที่นี้มีความหมายแคบๆ เฉพาะวิธีใดวิธีหนึ่งเท่านั้น ส่วนคำว่า “วิธีวิทยา” หมายถึงกลุ่มวิธีที่ใช้หลายวิธีหลายแนวทางร่วมกัน

ในกลุ่มประเพณีวิธีเฉพาะ ตัวอย่าง นวัตกรรมเชิงวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การศึกษาชีวประวัติ (biographical studies) แนวทางการเล่าเรื่อง (narrative studies) วิธีวิทยาด้าน

ภาพ (visual methodology) วิธีการศึกษาระยะยาว (longitudinal methods) วิธีวิทยากลุ่มสนทนา (focus group methodology) และกลยุทธ์การวิจัยเชิงมีส่วนร่วม (participatory research)

ในกลุ่มประเภทบูรณาการวิธีต่างๆ ที่มีอยู่ ได้แก่ (ก) การบูรณาการวิธีการต่างๆ ที่มีอยู่ การใช้ร่วมกัน (the integration of existing methods) และ (ข) การบูรณาการวิธีวิทยาที่มีอยู่มาใช้ร่วมกัน (the integration of existing methodologies)

นวัตกรรมวิธีวิทยาการวิจัยไม่ว่าจะเป็นระดับใด แนวคิดใหม่ หรือวิธีการใหม่ หรือวิธีวิทยาการวิจัยแนวทางต่างๆ มาใช้ร่วมกัน เกิดขึ้นจากความจำเป็นผู้ที่ทำการวิจัยต้องการแสดงความรู้ ความสามารถเชิงระเบียบวิธีการวิจัยในการตอบสนองความต้องการของลูกค้าหรือผู้ที่ให้ทำวิจัยให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์หรือข้อค้นพบที่เป็นจริงจากการวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และแสดงความสามารถในด้านการตัดสินใจเลือกใช้ระเบียบวิธีอย่างถูกต้องฉลาด และมีความยืดหยุ่นในการใช้วิธีนั้นๆ หรือหลายวิธีหลายแนวทางร่วมกันเพื่อให้ได้ทั้งข้อค้นพบที่เป็นจริง และข้อเสนอแนะที่ก่อให้เกิดผลกระทบ (impact) แทนที่จะยึดมั่นถือมั่นต่อวิธีการใดวิธีการหนึ่ง หรือแนวทางใดแนวทางหนึ่ง ซึ่งแน่นอนว่าผลของการวิจัยที่ได้รับจากการยึดมั่นเช่นนั้นย่อมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งด้อยกว่า การตัดสินใจเลือกใช้วิธีการใด แนวทางใด หรือหลายวิธีการหรือหลายแนวทางร่วมกัน ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ที่ต้องมีความยืดหยุ่นในการประยุกต์ใช้

ตัวอย่างที่เป็นสาระสำคัญของนวัตกรรมเชิงวิธีวิทยาในระดับวิธีการเฉพาะและในระดับบูรณาการจะได้นำเสนอในส่วนต่อไป

ระดับขั้นตอนของความก้าวหน้า

การจะเรียกว่าเป็นนวัตกรรม หรือ ความก้าวหน้าเชิงระเบียบวิธีได้ จะต้องมีการประยุกต์ใช้อย่างประสบความสำเร็จ ซึ่งจะต้องมีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถวัดได้ตามขั้นตอนทุกขั้นตอน ในเรื่องดังกล่าวนี้ โรเจอร์ส (Rogers, 2003) ได้เสนอไว้ 5 ขั้นตอน คือ

(1) ระยะเริ่มต้น มีการเผยแพร่ความคิดใหม่ หรือนวัตกรรมใหม่หรือไม่ ณ ที่แห่งใด เช่น ในการประชุมสัมมนาทางวิชาการ หรือในวารสารทางวิชาการ

(2) มีผู้นำความคิดหรือนวัตกรรมไปใช้ เมื่อใด ช่วงเวลาใด ที่มีการนำไปใช้เป็นครั้งแรก (early adopters)

(3) หลังจากนั้น มีผู้นำไปใช้เป็นกลุ่มผู้ใช้ กลุ่มที่สอง (second adopters) หรือกลุ่มต่อมา หรือไม่ ซึ่งต้องมีมากพอที่ก่อให้เกิดมวลชนวิกฤต (critical mass) ที่ทำให้เกิดการยอมรับอย่างกว้างขวาง

(4) มีการนำไปใช้กันมากจนกลายเป็นสิ่งปกติ (routine method(s) หรือ methodologies) มีกติกา กฎ ระเบียบ คู่มือการใช้ในที่สุด เพื่อให้ผู้ใช้เกิดความเข้าใจวิธี และได้เห็นคุณประโยชน์ของนวัตกรรมนั้น ประโยชน์ที่เกิดขึ้นสังเกตจากสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้

(1) การใช้ข้อมูลที่แตกต่างจากเดิมได้ ซึ่งแต่เดิมใช้ไม่ได้ หรือไม่เคยใช้

(2) การศึกษากับบริบทใหม่หรือประชากรใหม่ได้

(3) ประสิทธิภาพ/ประสิทธิผลที่สูงกว่าสิ่งเดิม

(4) ก่อให้เกิดผลกระทบที่ชัดเจนหรือมากกว่า

(5) เข้าใจปรากฏการณ์หรือสิ่งที่ศึกษาได้มากกว่าและดีกว่าเดิม

(6) สร้างสัมพันธภาพทางวิจัยที่ดีกว่าเดิม

(7) ก่อให้เกิดปฏิกริยาเชิงจริยธรรมที่ดีกว่าเดิม

(8) สามารถวิเคราะห์ปัญหาที่สลับซับซ้อน หรือทำการวิเคราะห์ได้สลับซับซ้อน ได้ดีกว่าเดิม

ความก้าวหน้าของวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ: อดีตถึงปัจจุบัน

วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีการวิจัยที่มีการนำมาใช้มากกว่าหนึ่งศตวรรษแล้ว (Gobo, 2005) แต่จำกัดอยู่ในวงการแคบๆ เป็นเวลาช้านาน ด้วยเหตุผลหลายประการ ประการแรกก่อนช่วงทศวรรษ 1960 มีการมองเห็นว่าการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นเรื่องของความคิดริเริ่มของนักวิจัยแต่ละคน (Madge, 1962; Malinowski, 1967) ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่การวิจัยเชิงปริมาณกำลังเป็นที่แพร่หลาย เพราะสอดคล้องกับความคิดเกี่ยวกับความเป็นศาสตร์ที่ต้องมีการเก็บข้อมูลมาพิสูจน์ความถูกต้องด้วยกระบวนการวิจัยที่ใช้ข้อมูลตัวเลขมาวิเคราะห์ด้วยวิธีทางสถิติตามแนววิทยาศาสตร์กายภาพ วิธีการวิจัยในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเรื่องของการทดลอง (experimentation) และเรื่องของการเก็บข้อมูลด้วยการสำรวจ (survey) ตามแนวทางการวิจัยเชิงปฏิฐานนิยม (positivism) ที่นักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในช่วงเวลาดังกล่าวถือว่าเป็นวิธีการเดียวของความเป็นศาสตร์เท่านั้น

ประการที่สอง: ความล่าช้าในการพัฒนาการของวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เกิดจากการไม่มีตำราหรือคู่มือที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการสอนการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพราะปรมาจารย์ทางด้านการศึกษาวิจัย เช่น Robert Park, William Thomas, Florian Znaniecki และ Malinowski ต่างมองไม่เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีตำรากำหนดกฎ กติกาที่จะกำกับการปฏิบัติการวิจัยในสนาม เพราะเห็นว่าการปฏิบัติงานวิจัยในสนาม เป็นบางสิ่งบางอย่างที่ต้องเรียนรู้จากการปฏิบัติ (learning by doing) เมื่อเป็นเช่นนั้น ไม่จำเป็นต้องมีเทคนิคการปฏิบัติงานสนามที่ตายตัว และวิธีการต่างๆ ไม่อาจสอนกันได้ ต้องอาศัยการฝึกปฏิบัติเรียนรู้ด้วยตนเองจากการออกงานสนาม นักวิชาการต่างเชื่อและยึดเป็นแนวทางปฏิบัติดังกล่าวมาหลายทศวรรษว่าการเรียนรู้โดยการลองถูกลองผิด (trial and error) ในสนาม เป็นสิ่งที่เพียงพอแล้ว

ประการที่สาม: นักวิจัยเชิงคุณภาพ มีความเห็นว่าการวิจัยเป็นเรื่องของวิธีการ (means) ในการบรรลุเป้าหมาย (goal) แต่วิธีการไม่เป็นเป้าหมายในตัวของมันเอง เป้าหมายหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการได้มาซึ่งความรู้เชิงเนื้อหา และ/หรือทฤษฎี โดยมองว่ากฎกติกาต่างๆ ทางด้านระเบียบวิธีเป็นปัญหาและอุปสรรค ที่อาจทำให้นักวิจัยไขว้เขวไปจากเป้าหมายหลัก (Madge, 1962) การให้ความสนใจจดจ่ออยู่ที่ระเบียบวิธีการศึกษา มีผลในเชิงลบต่อผลของการวิจัย

มุมมองดังกล่าวที่ต่อต้านระเบียบวิธี (anti-methodological) และเป็นทัศนคติเพื่อฝืนและเป็นปฏิปักษ์ต่อกฎ (rule-recalcitrant and romantic attitude) และเป็นลักษณะของการวิจัยในช่วงแรกของประวัติศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพ ประจวบกับมีนักวิชาการ (Feyerabend, 1975) ได้เขียนตำราชี้แจงเหตุผลและข้อโต้แย้งถึงการฟื้นตัวของการต่อต้านระเบียบวิธี นักสังคมศาสตร์เอง เช่น นักสังคมวิทยา และนักจิตวิทยายังคงทำการวิจัยสนามต่อกย้ำความเข้มแข็งของอคติว่างานวิจัยเชิงคุณภาพได้ผลที่ขาดความถูกต้อง เพราะแม้แต่ใช้วิธีการและเทคนิคที่ยพิสดารไม่ได้ว่าเชื่อถือได้ ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ตำราการวิจัยเชิงคุณภาพจึงยังไม่เกิดขึ้นนานถึง 60 กว่าปี

เวลาผ่านไปจนถึงช่วงปลายทศวรรษ 1960 นักวิจัยเชิงคุณภาพเริ่มมองเห็นความจำเป็นที่ต้องเปรียบเทียบความแตกต่างกับการวิจัยเชิงปริมาณอย่างเป็นระบบ (Turner, 1988) กลาซเซอร์และสเตราสส์ (Glaser & Strauss, 1967) จึงได้เขียนตำรา (The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research) ขึ้นมาให้นักศึกษาและนักวิจัยใช้อ้างอิง เมื่อต้องเสนอ

โครงการวิจัยต่อหน่วยงานต่างๆ ที่ปกติมักจะต่อต้านการวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิชาการทั้งสองเริ่มกระบวนการกำหนดกฎ กติกา วิธีการ ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะเกรงว่า การวิจัยเชิงคุณภาพจะไม่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรการเรียนรู้ภายใต้ระบบของพวกปฏิฐานนิยม (positivistic orthodoxy) (Fielding, 2004; Turner, 1981; Strauss & Corbin, 1990) ผลงานดังกล่าวของกลาซเซอร์ และสเตราสส์ ทำให้เกิดการยอมรับและการเปิดสอนทฤษฎีคิดพื้นที่ที่มีกระบวนการเชิงระบบและมีความเข้มงวดที่เปรียบเทียบกับวิธีการเชิงปริมาณได้ มีนักวิชาการคนอื่น (Fielding, 2004) ได้เริ่มพัฒนาระเบียบวิธีการใช้เทคนิคการสังเกต (observation) ขึ้นมาเพื่อให้ตัวเองและนักศึกษาสามารถตอบโต้ป้องกันกระบวนการวิจัยที่ตนใช้ได้แย้งคำวิพากษ์วิจารณ์ของนักสถิติ

การเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งเน้นของการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในช่วงทศวรรษ 1990 ได้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทด้านระเบียบวิธีการวิจัยทั้งแนวทางเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เป็นที่รู้กันว่า การวิจัยเชิงปริมาณมีความเข้มแข็งด้านการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ทางสถิติ ในขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพได้สะสมประสบการณ์มากในด้านการจัดเก็บข้อมูล ซึ่งความเข้มแข็งของฝ่ายหนึ่งเป็นความอ่อนแอของอีกฝ่ายหนึ่งต่างฝ่ายต่างเปลี่ยนแปลงบทบาทของตน โดยนักวิจัยเชิงปริมาณหันมาให้ความสนใจในการจัดเก็บข้อมูลมากขึ้น และนักวิจัยเชิงคุณภาพ หันมาให้ความสนใจในการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งเป็นการแก้ไขจุดอ่อน (Achilles' heels) ของแต่ละฝ่าย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลสนทนา (conversation analysis) และ การวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) ในช่วงต้นทศวรรษ 1980 และ 1990 ไม่เป็นสิ่งที่ลึกลับลำบากอีกต่อไป (Strauss & Corbin, 1990; Silverman, 1993; Miles & Huberman, 1994) ซิลเวอร์แมนได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการวิเคราะห์ในงานวิจัยเชิงคุณภาพว่ามีมากกว่าการเก็บรวบรวมข้อมูลเอง เพื่ออำนวยความสะดวกในขั้นตอนนี้ ซิลเวอร์แมนถึงขั้นเสนอให้นักวิจัยเชิงคุณภาพใช้กับข้อมูลทุติยภูมิที่เก็บโดยผู้อื่น

การปรับเปลี่ยนบทบาทนี้ จากเดิมที่ให้ความสำคัญและความตื่นตัวกับการเก็บข้อมูลในพื้นที่แปลกหูแปลกตา (exotic หรือ esoteric settings) มาเป็นความสนใจต่อการวิเคราะห์ข้อมูลได้ก่อให้เกิดกระบวนการที่น่าสนใจในการทดสอบสมมติฐานของกรณีเบี่ยงเบน (deviant cases) (Becker & Geer, 1960; Mehan, 1979; Fielding & Fielding, 1986) และการทดสอบความ

ถูกต้องโดยสมาชิก (member validation) (Gould, Wilker, Lansing & Lidz, 1974; Douglas, 1976; Schatzman & Strauss, 1973; Bloor, 1978; Emerson & Polliner, 1988, 1991) รวมทั้งการวิเคราะห์ บทสนทนา วาทกรรม และการสัมภาษณ์เจาะลึก (Reisman, 1992) และข้อมูลจากวิดีโอเทป (Gottdiner, 1980; Corsare, 1982; Bauer & Gaskell, 2000)

สถานการณ์ในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม สำหรับนักวิชาการไทยที่เป็นทั้งอาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และผู้ที่ศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะในระดับปริญญาเอก การเรียนรู้และการใช้ประโยชน์จากวิธีการต่างๆ ที่มีความมั่นคง เป็นหลักฐานอย่างค้ำยันแล้ว (well established methods หรือ methodologies) ให้ถูกต้องและได้มาตรฐานสากลจริง ยังไม่เป็นที่น่าพอใจแล้ว เพราะขาด (ก) การเรียนรู้ถึงข้อจำกัดของวิธีการ และ (ข) แนวทางเดิม และการเรียนรู้วิธีการและแนวทางใหม่ที่เป็นความก้าวหน้าทางระเบียบวิธีการวิจัย ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเรียนรู้ ควบคู่กันไป กล่าวคือ นักวิชาการไทย (อาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษา) ส่วนใหญ่มักไม่กระตือรือร้นที่จะศึกษาทำความเข้าใจสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ถูกต้องและไม่ติดตามนวัตกรรมใหม่ทางด้านการวิจัยเท่าที่ควร แต่ทุกคนต้องการแสดงตนเป็นบุคคลที่ทันต่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

สิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการนำไปสู่การพัฒนาวิธีวิทยาการวิจัยของประเทศไทย คือ สภาพของตลาดวิชาในประเทศไทย ที่มีการแข่งขันในทางที่ไม่ถูกไม่ควร เช่น (1) ให้คำมั่นสัญญาว่าเรียนสองปีจบหลักสูตรปริญญาเอกได้ ทั้งๆ ที่นักศึกษาแต่ละคนมีพื้นฐานทางวิชาการแตกต่างกัน และระดับสติปัญญา และการรับรู้ก็แตกต่างกัน (2) บางแห่งให้หลักประกันว่า เมื่อนำผลการศึกษาที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากอีกสถาบันการศึกษาหนึ่ง (ไม่ว่าจะผ่านหรือไม่ผ่านการตรวจสอบ หรือยังต้องมีการแก้ไข) สามารถมาขึ้นสอบป้องกันดุษฎีนิพนธ์ได้ โดยเสียเงินจำนวนหนึ่ง และจบได้ทันทีโดยไม่ต้องมีการแก้ไขแต่อย่างใด ซึ่งนักศึกษาและอาจารย์ที่ดูแลหลักสูตรกระทำผิดจริยธรรมทางวิชาการอย่างแรง และ (3) นักศึกษาส่วนใหญ่ที่มาศึกษาในระดับปริญญาเอกขาดต้นทุนวิชาการ (lack of academic capital) ไม่ทราบสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด จึงเชื่อฟังแต่ผู้สอนเพียงอย่างเดียว ทั้งๆ ที่ผู้สอนไม่มีหลักฐานแสดงผลงานทางวิชาการว่าเป็นผู้รู้ในเรื่องนั้นๆ จริง นักศึกษาจำต้องคล้อยตามผู้สอน และมีความรู้ความเข้าใจที่ผิดและนำความรู้นั้นไปสร้างผลงานทางวิชาการ เช่น ทำ

คุณฐิณิพนธ์ เมื่อสำเร็จการศึกษาไปแล้ว ทำตนเป็นปรมาจารย์ใหญ่ นำความรู้ที่ผิคนั้น ไปสอน
ผู้อื่นต่อไป ทำให้คุณภาพของการศึกษาไทยตกต่ำลงทุกวัน

สถาบันการศึกษาใด ที่มีผู้บริหารหลักสูตรที่ติดตามความก้าวหน้าทางระเบียบวิธีการ
วิจัย ศึกษาและฝึกปฏิบัติเพื่อนำวิธีการวิจัยหรือแนวทางการวิจัยใหม่ๆ ให้นักศึกษาปัจจุบัน ได้
เรียนรู้ นักศึกษามักจะได้รับการบอกกล่าวจากเพื่อนต่างสถาบันว่าเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็น หรือสู้
วิธีเก่าๆ ที่อาจารย์ของตนสอนอยู่ไม่ได้

ในบางสถาบันอาจารย์เองแอบอ้างความเป็นผู้รอบรู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ทั้งๆ ที่
ผลงานวิจัยที่ออกมาฟ้องว่าใช้การไม่ได้เลย หรือผลงานของนักศึกษาของตนที่ออกมาไม่
ถูกต้อง ตั้งแต่คนแรกจนถึงคนหลังสุดที่จบในแต่ละช่วงปีการศึกษา ผลงานดังกล่าวบ่งชี้ว่าทั้ง
นักศึกษา อาจารย์ อาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบป้องกันต่างไม่รู้จริง ที่
กล่าวเช่นนั้นได้ เพราะผู้เขียนเคยได้นำคุณฐิณิพนธ์เหล่านั้นมาวิพากษ์วิจารณ์ในสถาบันการศึกษา
แห่งนั้นเองด้วยผู้เขียนเอง

นอกจากนั้น หลายสถาบันการศึกษาที่เอาลูกศิษย์ที่สำเร็จการศึกษามาเป็นอาจารย์
สอนมาหลายรุ่น ก่อให้เกิดข้อบกพร่องด้านพันธกรรมทางวิชาการมากมาย เพราะลูกศิษย์
ยังคงถ่ายทอดสิ่งตกค้างจากอดีตที่ได้รับมา มาใช้สอนนักศึกษารุ่นต่อมา ทั้งๆ ที่วิชาการเชิง
ระเบียบวิธีการวิจัยได้พัฒนาไปมากมาย ความถดถอยทางวิชาการเห็นได้ชัดเจนจากการที่
อาจารย์บางคนซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่มีตำแหน่งทางวิชาการให้คำนิยาม”การศึกษาตลอดชีวิต” ว่า
เป็น “การศึกษานอกโรงเรียน” และอ้างและยืนยันความถูกต้องด้วยตำแหน่งวิชาการของตน

ตัวอย่างของ “สิ่งใหม่” ที่เรียกว่าความก้าวหน้าเชิงวิธีวิทยาการวิจัย

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในความหมายของความก้าวหน้าเชิงวิธีวิทยาการวิจัยของการวิจัย
เชิงคุณภาพ ผู้เขียนขอขยายความเพิ่มเติมจากการที่ให้ความหมายของ นวัตกรรมในการวิจัย
เชิงคุณภาพว่าเป็นเรื่องของความคิดใหม่ๆ ซึ่งครอบคลุมไปถึงวิธีการออกแบบวิจัย หรือ
วิธีการใช้แนวใหม่ในการวิจัย

ตัวอย่างของการออกแบบการวิจัยใหม่ๆ ในด้านการเก็บข้อมูล หรือการก่อให้เกิด
ข้อมูลที่ต้องการใช้ในงานวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์ออนไลน์ (online interview)

ตัวอย่างของเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบใหม่ (new analytical techniques) ได้แก่ การพัฒนาวิธีการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิฤต (critical discourse analysis) โดยการนำโปรแกรมสำเร็จรูปมาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เรียกว่า computer assisted qualitative data analysis หรือที่เรียกสั้นๆ ว่า CAQDAS (Ness, 2011) มาช่วยการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมากให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพโดยการจัดระเบียบข้อมูล (organizing) ทำให้ควบคุมข้อมูลจำนวนมากได้ทั้งในกระบวนการวิเคราะห์ การให้รหัสแนวคิดและกลุ่มประเภท (concept and category coding) เพิ่มความคงเส้นคงวาในการวิเคราะห์ (consistency in analysis) ความโปร่งใส (transparency) และความสามารถในการตรวจสอบผลที่ได้จากการวิเคราะห์ (Bullock & Rivers, 2011) และยังช่วยในการพัฒนาตรวจสอบ และประเมิน โครงการที่ใช้ทฤษฎีติดพื้นที่ (Bringer, Johnston, Brackenridge, 2006) แต่ยังมีข้อจำกัดอยู่อีกมาก

ตัวอย่างของการเสนอหรือการรายงานงานวิจัยเชิงคุณภาพแนวใหม่ (new representations of qualitative research) แทนวิธีการรายงานแบบเดิมๆ ได้แก่ การเสนอด้วยเนื้อหาที่เป็นภาพ (visual texts) การเสนอเชิงนิยายเชิงชาติพันธุ์พรรณนา (ethnographic fiction) (Travers, 2011)

ตัวอย่างการพัฒนาแนวคิดใหม่เชิงระเบียบวิธี (developing new methodological concept) เช่น การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพระยะยาว (qualitative longitudinal research) เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากการศึกษาครั้งแรก หรือ การศึกษาเทคนิคการวิจัยที่ใช้อัตชีวประวัติเป็นฐาน (autobiographical based research techniques) ซึ่งวิวัฒนาการมาจากอัตตะชาติพันธุ์พรรณนา (autoethnography) แต่แทนที่จะศึกษาในบริบทของวัฒนธรรม (cultural context) กลับศึกษาในบริบทของปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) จึงควรเรียกว่า autophenomenography โดยผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้เข้าร่วมวิจัยไม่เพียงแต่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนแต่ยังขยายความเข้าใจ (empathy) ไปยังประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ ด้วยเพิ่มความลึกให้กับปรากฏการณ์ที่ศึกษา (Gruppitta, 2011)

ตัวอย่างการวิจัยข้ามสาขา (cross disciplinary research) เช่น ภูมิศาสตร์กับการศึกษา จิตวิทยาวิฤตกับนโยบายสังคม (critical psychology and social policy)

ขนาดของการพัฒนาวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ

โลกของการวิจัยเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว และถูกคุกคามจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งในด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ สิ่งแวดล้อมทางสังคม และสื่อสังคม (social media) ซึ่งหมายถึงระบบการใช้สื่อ เช่น facebook, twitter (Turnstone, 2011) หากผู้วิจัยไม่เปลี่ยนแปลงให้รวดเร็วอย่างเพียงพอในด้านการทำวิจัย ผู้วิจัยจะเสี่ยงต่อการไม่เป็นที่ปรารถนาและการไม่ยอมรับของผู้ที่ต้องทำการตัดสินใจในประเด็นที่สำคัญและในการตัดสินใจนั้นต้องการข้อมูลข้อสนเทศที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งหากไม่เปลี่ยนแปลง (ก) เรื่องการใช้เวลาซึ่งในปัจจุบันใช้เวลามาก (ข) เรื่องของที่มาของข้อมูลซึ่งในปัจจุบันใช้ข้อมูลจากแหล่งเดิมๆ และยังคงผลิตผลงานโดยอาศัยวิธีการเดิมๆ คงต้องตกอยู่ในสภาพที่ย่ำแย่ ที่มองไม่เห็นว่าจะต้องทำอะไรใน การที่จะแสวงหาผลประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งในวงการธุรกิจและในวงการกำหนดนโยบายต่างๆ แม้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพจะมีนักวิชาการที่มีคุณภาพเข้าสู่วงการมากขึ้นและในปัจจุบันยังสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดี

นอกจากปัญหาเรื่องเวลาแล้ว การวิจัยเชิงคุณภาพต้องพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ด้วยเหตุผลหลายประการ ประการแรก ตลาดเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สื่อมวลชนโลก (global media) เปิดโอกาสให้ชื่อสินค้า (brands) ภาษาที่สร้างในการประชาสัมพันธ์ มโนภาพ (imagery) และ สิ่งคลใจต่างๆ แพร่กระจายไปทั่วโลกได้รวดเร็วมากแบบปัจจุบันทันใด ดังนั้น งานวิจัยเชิงคุณภาพต้องพัฒนาเชื่อมโยงแบบสายตรงระหว่างลูกค้าของตนเองกับ ผู้บริโภคให้ได้อย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน เพราะการผิดพลาดที่ไม่ผลิตสินค้าตัวใหม่ (ผลงานวิจัยที่ใหม่ในด้านวิธีการและเนื้อหา) ได้อย่างสม่ำเสมอ จะทำให้สูญเสียลูกค้าให้กับ ผู้ประกอบการอื่น

ประการที่สอง ผู้วิจัยจะต้องค้นหาความคิดใหม่ ไม่ใช่ซ้ำแต่ประเพณีหรือใช้ผลิตภัณฑ์ เดิม นอกจากนั้นแล้วผู้บริโภคไม่ได้ซื้อผลิตภัณฑ์ตัวใดตัวหนึ่งตัวเดียว แต่ซื้อหลายยี่ห้อและ ขึ้นอยู่กับอารมณ์ ผู้วิจัยต้องเข้าใจบริบทต่างๆ ของการบริโภคให้มากขึ้น เพื่อเข้าใจถึงความต้องการของสิ่งเหล่านี้

ประการที่สาม ในภาคมหานชน มีการเปลี่ยนแปลงกฎ ระเบียบ และวาระด้านการ บริโภค ซึ่งหมายความว่า รัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น ตำรวจ สาธารณสุข หน่วยดับเพลิง

สถานที่แสดงงานศิลป์ ต่างเริ่มใช้งานวิจัยเชิงคุณภาพที่แตกต่างไปจากเดิม เพราะวิธีการแบบเดิมๆ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าต้องละทิ้งวิธีการที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเพียงแต่ว่าภูมิทัศน์ด้านการตลาดธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปต้องการแนวทาง ผู้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพต้องทำในสิ่งที่แตกต่างไปจากเดิมและถ้าหากจะเป็นผู้นำทางการวิจัย ผู้วิจัยเชิงคุณภาพจะต้องมีบทบาทสำคัญในการกำหนดรูปแบบของการจัดวินัยเรื่องการจัดการความรู้ (KM) ให้กับผู้บริโภค (ลูกค้า) ของตน ถ้าผู้วิจัยมีความสามารถในลักษณะดังกล่าวข้างต้นได้ จะพบว่าผู้วิจัยอาจต้องเป็นนักวางกลยุทธ์ยี่ห้อสินค้า (brand name strategists) เป็นหน่วยธุรกิจออกแบบ หรือเป็นที่ปรึกษาการจัดการที่ประสบความสำเร็จซึ่งต่างจากบทบาทเดิม

แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาการวิจัยเชิงคุณภาพ เทอร์นสโตน (Turnstone, 2011) ระบุว่า มี 6 แนว คือ

- (1) จากการพูดไปสู่การกระทำ (from talk to action)
- (2) จากการรายงานไปสู่ประสบการณ์ (from reporting to experiencing)
- (3) จากอดีตสู่นาคต (from past to future)
- (4) จากความเข้าใจไปสู่นวัตกรรม (from understanding to innovation)
- (5) จากผู้ตอบไปสู่หุ้นส่วน (from respondents to partners)
- (6) จากการสัมภาษณ์ไปสู่ความหลากหลายแหล่งสรรหาของข้อมูลที่ดีที่สุด (from interview to eclecticism)

จากการพูดไปสู่การกระทำ: ผู้วิจัยต้องให้ความสนใจมากขึ้นกับการกระทำของคนมากกว่าสิ่งที่คนพูดว่าทำ เพราะสิ่งที่ต้องการคือ สถานที่ (places) และเวลา (times) ที่มีการกระทำเกิดขึ้นจริง ไม่ใช่ถามให้คนสร้างขึ้นมาใหม่จากความทรงจำในสิ่งที่ได้ทำมาแล้ว หลายสัปดาห์/เดือน/ปี ผู้วิจัยมีความจำเป็นที่ต้องเข้าใจและรู้ว่าอะไรเกิดขึ้นจริง ณ ช่วงเวลาแห่งความจริง (the moment of truth) ซึ่งความจำเป็นดังกล่าวจะบังคับให้ผู้วิจัยออกจากมุมมองเดิมและก้าวสู่โลกแห่งความจริง ซึ่งจะช่วยให้มองเห็นภาพรวมว่า สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรวมตัวกันได้อย่างไรในบริบท ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยเปลี่ยนวิธีการที่คิดเกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ เช่น ผู้วิจัยต้องใช้วิธีการสังเกต และทักษะเชิงชาติพันธุ์พรรณนา (ethnographic) สัมภาษณ์เชิงลึกของผู้คนตามที่ยืนยันเกิดขึ้นจริง ถ้าเราจะค้นหาสาเหตุ เราต้องเข้าห้องน้ำ แทนการสัมภาษณ์

จากการรายงานไปสู่ประสบการณ์: ความสำคัญของประสบการณ์โดยตรงของลูกค้า เป็นที่ยอมรับกันมากขึ้นจากผู้ผลิตและผู้ขายปลีก บริษัทต่างๆ มีโปรแกรมที่เปิดโอกาสให้บุคลากรของตนติดต่อกับลูกค้าโดยตรง (เช่น Microsoft) แทนที่จะพึ่งพาอาศัยผู้วิจัยเป็นตัวกลาง (intermediaries) การวิจัยแบบดั้งเดิม (conventional research) ทำให้นักการตลาดห่างจากกลุ่มเป้าหมายมากเกินไป ความเข้าใจลูกค้าในแต่ละรอบและความเข้าใจในบริบทที่ปฏิบัติงานอยู่ทั้งหมด เป็นเรื่องของความเข้าใจอกเข้าใจ (empathy) และความพึงพอใจกันระหว่างผู้วิจัย ผู้ให้ทำวิจัย (ลูกค้า) และผู้บริโภค ผู้วิจัยเชิงคุณภาพจะต้องทำตัวเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitation) ในด้านการติดต่อกับลูกค้ามากกว่าการเป็นผู้ส่งข่าวจากแนวหน้า ซึ่งหมายความว่าผู้วิจัยจะต้องให้คำปรึกษาแก่ลูกค้า (ผู้ให้ทำวิจัย) ให้เข้าใจในสิ่งที่ตัวเองได้ยินและได้เห็นอยู่ และช่วยให้ลูกค้าบูรณาการความเข้าใจที่ลึกซึ้ง (insights) เข้ากับกิจวัตรประจำวันของลูกค้าได้ ความปรารถนาของผู้ให้ข้อมูลที่จะใกล้ชิดในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งกับผู้บริโภคยังมีผลต่อวิธีการเสนอ (presentation methods) แทนที่จะเป็นการบรรยายด้วยปากเปล่า อาจจะเป็นการเสนอที่ใช้วิธีการใด หรือ การประชุมปฏิบัติการแบบเล่นตามบท (role play workshops) หรือการนำผู้ให้ข้อมูลมาสรุปอธิบายความรู้สึก หรือแรงจูงใจของตนให้ลูกค้าฟัง

จากอดีตสู่อนาคต: ความเข้าใจในอดีตไม่เพียงพอ และความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลงบังคับให้ผู้วิจัยต้องมุ่งไปที่ช่องทางต่างๆ ความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา เช่น ยี่ห้อของสินค้า ผลิตภัณฑ์ หรือการโฆษณา ลูกค้าต้องการทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้วิจัยจะต้องสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับฉากทัศน์ในอนาคต หรือบ่งบอกแนวโน้มที่เป็นไปได้ และแนะนำโอกาส/ช่องทางที่อาจทำได้ ทั้งหมดหมายความว่าความถึงการเคลื่อนไหวจากกระแสหลักไปสู่จุดนำทาง (leading edge) จากปัจจุบันไปสู่อนาคต ซึ่งหมายถึงผู้บริโภคเป็นผู้บริโภคอนาคต (the consumer of the future) ซึ่งผู้วิจัยต้องเปิดขยายวิสัยทัศน์ ที่ครอบคลุมวัฒนธรรมประชานิยม (popular culture) และการอยู่กับความไม่แน่นอนมากกว่าการอยู่กับสิ่งที่คุ้นเคย ด้วยเหตุที่ไม่มีความแน่นอนในอนาคต มีแต่การเดาที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า (educated guess) สิ่งเหล่านี้อาจไม่เป็นเรื่องของการวิจัยโดยตรง แต่เป็นรูปแบบหนึ่งของการให้คำปรึกษา (consultancy) ที่ต้องการความ

ไว้วางใจมากในการตัดสินใจของลูกค้ำที่ให้กับนักวิจัยแต่ละคนมากกว่าทักษะด้านเทคนิคของการวิจัย

จากความเข้าใจไปสู่นวัตกรรม: นักวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องตอบคำถาม ข้อเรียกร้องต่างๆ มากขึ้น จากเดิมที่ทำการประเมิน (evaluate) มาเป็นการให้ความคิดเห็นใหม่ (new ideas) ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องของนวัตกรรม ผลิตภัณฑ์ การขยายชื่อตราสินค้า (brand extensions) การพัฒนาการบริหาร หรือ ช่องทางการโฆษณา (advertising route) ซึ่งกิจกรรมและโครงการเหล่านี้ต้องอาศัยพลวัตและปฏิสัมพันธ์กลุ่ม (group dynamics and interactions) และการสร้างความคิดใหม่โดยอาศัยการพูดคุยกับลูกค้ำ แม้ว่าผู้วิจัยจะใช้ทักษะการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่ไม่สามารถทำให้ผลดีได้ เพราะผลลัพธ์ที่ลูกค้ำปรารถนาไม่ใช่เรื่องของความเข้าใจตลาดแต่เป็นเรื่องของความคิดใหม่ และวิธีการแก้ปัญหาที่น่าสนใจ ซึ่งหมายความว่าผู้วิจัยจะต้องดำเนินการวิจัยกับหลายกลุ่มในเวลาติดๆ กันอย่างรวดเร็ว เพื่อขัดเกลาความคิดที่เสนอโดยบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ณ จุดเวลานั้นๆ สิ่งที่เป็นจุดเน้นคือ การแยกกระบวนการสร้างสรรค์ (creative process) ออกจากการประเมิน (evaluation) ซึ่งนักวิจัยเชิงคุณภาพส่วนใหญ่มักจะสับสนและไม่สามารถทำได้

ในการที่จะได้มาซึ่งนวัตกรรม แทนที่จะได้แต่เพียงความเข้าใจ Turnstone เสนอเป็นตัวอย่างว่า ผู้วิจัยอาจจะจัดประชุมกลุ่ม วันจันทร์ พุธ ศุกร์ เพื่อเปิดโอกาสให้ตัวเองสร้างความคิดใหม่และเปลี่ยนสิ่งเร้าใหม่ และเล่นกับสิ่งที่แตกต่าง เพื่อจะดูว่าสามารถเข้าใจว่าปัญหานั้นได้ถูกต้องและดีขึ้นหรือไม่คืออะไร สิ่งที่ต้องทำคือการเปลี่ยนวิธีที่กำกับกลุ่มความคิดใหม่การนำเอาความคิดตรงกันข้าม และการใช้วิธีการอำนวยความสะดวกเชิงพลวัตที่ใช้สิ่งเร้าที่หลากหลาย โดยมุ่งไปทำงาน(มากกว่าการถกเถียง) ที่ต้องทำเพราะเป็นการยากที่จะให้ผู้ตอบจินตนาการ (จากการถกเถียง แลกเปลี่ยนความคิด) ว่าสิ่งนั้นจะเป็นอย่างไรต่อไป ผู้วิจัยจะไม่สามารถค้นหาอนาคตได้ ถ้าใช้วิธีเก่าๆ ที่ไม่สามารถให้ความเข้าใจใหม่ได้ เนื่องจากไม่ได้ถูกออกแบบมาเช่นนั้น (the old methods won't deliver new insights because they weren't design for that)

จากผู้ตอบเป็นหุ้นส่วน: การเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ลูกค้ำของผู้วิจัยต้องการ หมายถึงการเปลี่ยนสัมพันธภาพผู้วิจัยกับผู้ตอบ โดยผู้ตอบไม่ใช่เป็นฝ่ายรับ (passive respondents) และอยู่ในความมืดเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาและรอคอยแต่ตอบคำถามต่อไป อีกต่อไป การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้สำคัญมากในกรณีของการวิจัยนโยบายสาธารณะ ซึ่งประเด็นที่เกี่ยวข้อง

มักจะสับสนและยากต่อการทำความเข้าใจ เช่นในเรื่องการจัดความสำคัญระหว่างการดูแลสุขภาพ หรืองบประมาณของท้องถิ่น หรือการหาวิธีการกำจัดของเสียพลังนิวเคลียร์ ซึ่งปฏิกริยารับรู้มีความสำคัญน้อยมาก ดังนั้นถ้าผู้วิจัยต้องการคำตอบที่มีความหมาย ผู้วิจัยจะต้องบอกผู้ตอบได้ทราบในข้อเท็จจริง และให้เวลาผู้ตอบคิดไตร่ตรองก่อนเสนอความคิดเห็น เช่น เมื่อองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต้องการบางสิ่งบางอย่างที่มีประโยชน์ เพื่อใช้เป็นนโยบาย คงไม่ต้องการได้ยินแต่เพียงว่า “คนทั่วไปไม่รู้อะไรในเรื่องนี้” แต่การที่จะได้มาซึ่งคำตอบที่มีประโยชน์อาจหมายถึงการวิจัยที่ต้องใช้คณะลูกขุนประชาชน (citizen’s juries) ซึ่งประกอบด้วยบุคคลต่างๆ มาร่วมประชุมกันหลายวัน พร้อมทั้งข้อมูลและความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และให้เวลาในการให้ความคิดเห็นหลังจากที่มีความเข้าใจประเด็นดีแล้ว การวิจัยสิ่งที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปรึกษาหารือที่ต้องมีการประชุมสาธารณะ (public meetings) การแสดงนิทรรศการท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมและการพัฒนาความสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น ผู้วิจัยต้องมีข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง และสามารถตีความผลที่ได้จากการสำรวจได้อย่างรอบคอบ

จากการสัมภาษณ์ไปสู่ความหลากหลายแหล่งสรรหาของข้อมูลที่ดีที่สุด: ประการสุดท้าย ผู้วิจัยเชิงคุณภาพต้องใช้ข้อมูลที่มาจกหลายแหล่ง และใช้วิธีการวิจัยหลายวิธี ถ้าไม่ต้องการผลที่เป็นชายขอบของการตัดสินใจทางธุรกิจ การสัมภาษณ์เป็นวิธีการที่ไม่ต้องกล่าวถึง (default method) ในงานวิจัย เพราะเป็นวิธีการมาตรฐานที่มักทำให้ผู้วิจัยไม่ใช้วิธีการอื่นๆ ใช้แต่เทคนิคและการคิดเป็นสิ่งที่ทำกันอยู่ทุกวัน ทั้งๆ ที่สิ่งที่ต้องการคือความหลากหลาย ถ้าต้องการให้ข้อมูลและความเข้าใจที่ลึกซึ้งในการตัดสินใจ ต้องไม่จำกัดอยู่กับการสัมภาษณ์และกลุ่มสนทนาเท่านั้น ต้องสามารถวิเคราะห์และตีความวัฒนธรรมของผู้บริโภค (ประชากรเป้าหมาย) ในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น การโฆษณา การบรรจุ ภาพยนตร์ และโทรทัศน์ ตลอดจนนิตยสาร ดนตรี และแฟชั่น ซึ่งหมายถึงการใช้กรอบเชิงวิเคราะห์ (analytic framework) จากหลายสาขาวิชา เช่น สัญญาศาสตร์ (semiotics) มานุษยวิทยา (anthropology) สังคมวิทยา (sociology) และจิตวิทยาสังคม (social psychology) ยิ่งไปกว่านั้นอาจจะถึงขั้นที่ต้องย้ายเปลี่ยนการนิยามงานวิจัยเชิงคุณภาพว่าเป็นเรื่องของวิธีการ (methods) เรื่องของกลุ่ม ความลึกของข้อมูล การสังเกต ไปเรื่องของทักษะเชิงวิเคราะห์ (analytic skills) จุดเด่นของการวิจัยตามกรอบนี้ไม่ได้อยู่ที่ว่าเราพูดกับลูกค้าได้ดีหรือไม่ แต่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจวัฒนธรรมของลูกค้าได้มากขึ้น

หรือไม่ ปัญหาคือ ผู้วิจัยมีทักษะและความรู้ที่จะใช้แนวทางนี้หรือไม่ หรือเพียงแค่ผ่านการรับรู้ทฤษฎีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แล้วเรียกชื่อมันใหม่ แต่ถ้ามีความรู้จริง ทำได้จริงแล้วสามารถใช้กรอบการวิเคราะห์ได้ดี ผู้วิจัยสามารถอธิบายให้ลูกค้านำไปใหม่กว่าผู้วิจัยทำได้อย่างไร เพื่อไม่ให้ลูกค้าคิดว่ามั่ว ผู้วิจัยสามารถที่จะอธิบายได้ ถ้าสามารถบูรณาการและตีความข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ได้ แต่ปัญหาคือใครจะทำภาระดังกล่าวได้

ความจำเป็นของวิธีการเชิงคุณภาพในสังคมหลากหลายวัฒนธรรม (multicultural societies)

ในอนาคต การวิจัยเชิงคุณภาพยังต้องพัฒนาความก้าวหน้าเชิงระเบียบวิธีการวิจัย ให้สอดคล้องกับโครงสร้างด้านวัฒนธรรมของสังคมในอนาคตที่มีความหลากหลายวัฒนธรรม (multicultural society) โดยใช้ความถนัดของแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการทำวิจัยประยุกต์

สังคมในปัจจุบันในหลายๆ ประเทศ เป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งในด้านเชื้อชาติ (ethnic) และชุมชนภาษา (linguistic) หลายชุมชนไม่รู้จักภาษาท้องถิ่น มีการศึกษาน้อย และระแวงนักวิชาการพื้นเมือง และมีความถนัดทางด้านปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเรียนรู้มาจากโลกตะวันตก สิ่งเหล่านี้ทำให้การใช้แบบสอบถามเป็นไปด้วยความยากลำบาก เกิดความจำเป็นที่ต้องใช้วิธีและเทคนิคที่ไม่ใช่มาตรฐาน แต่เป็นเทคนิคที่ต้องยืดหยุ่น และให้ความสำคัญกับผู้ตอบ (respondent-centered) ที่สามารถปรับให้กับผู้ตอบและภาษาวัฒนธรรมและสังคมได้ เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ต้องปรับให้เข้ากับผู้เป็นเป้าหมายของการศึกษา ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของความแพร่หลายของวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่สามารถปรับและยืดหยุ่นเข้ากับสภาวะต่างๆ ได้ (Gobo, 2001; Gottdiener, 1986) ประเด็นดังกล่าวนี้ยังไม่เป็นที่ประจักษ์และกว้างขวางในสังคมไทย แต่ทันทีที่เปิดการค้าเสรี (AEC) จะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

การวิจัยประยุกต์: นักวิจัยเชิงคุณภาพได้รับการฝึกอบรมในการศึกษา การประกอบอาชีพอาชีพต่างๆ พฤติกรรมเบี่ยงเบน และสังคมวิทยาเมือง ทำให้นักวิจัยเชิงคุณภาพมีความเข้มแข็งด้านอาชีพปฏิบัติ (practical vocation) สามารถค้นหาคำตอบปัญหาการย้ายถิ่น การบูรณาการ/ความกลมกลืน และพฤติกรรมเบี่ยงเบน และ ในปัจจุบันยังได้มีการนำไปใช้ในคลินิก (clinic) การให้คำปรึกษา บริษัท บริการ บรรษัท และชุมชน แม้ว่าความต้องการส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นจากความจำเป็นด้านความรู้จากภายใน (tacit knowledge) และการพรรณนากระบวนการ ซึ่งเป็นการปฏิบัติในสภาวะการท้องถิ่นหรือชุมชนที่มีการจัดระเบียบพอสมควร

แต่ก็ยังมีความต้องการงานวิจัยที่มุ่งไปในด้านการเปลี่ยนแปลงผู้กระทำทางสังคม (social actors) ด้วยการเพิ่มความรู้ที่ให้ความเข้าใจในการปฏิบัติการ (operative intention) ซึ่งการวิจัยประยุกต์นำไปสู่การเกิดขึ้นและการพัฒนาแนวทางต่างๆ โดยเฉพาะเทคนิคที่นำไปใช้กับภาคส่วนต่างๆ ดังเช่น

- สุขภาพและการเบี่ยงเบน (health and deviance) เช่น บริการสังคม (social services) การติดยาเสพติด โรงพยาบาล และคลินิก ความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์กับผู้ป่วย
- บริษัท (การให้คำปรึกษา)
- Non-places (ซูเปอร์มาร์เก็ต สถานี สนามบิน)
- สถาบัน (institution) เช่น โรงเรียน ลูก ศาล และตำรวจท้องถิ่น
- วิจัยการตลาด (จำกัดอยู่เฉพาะการสัมภาษณ์เจาะลึก ประชุมกลุ่ม และผู้ซื้อสินค้าที่อำพราง (mystery shoppers)
- การวิจัยประเมินผล

ในการวิจัยประยุกต์ นอกจากวิธีการเชิงคุณภาพดั้งเดิม (tradition qualitative methods) ยังมีการนำวิธีการเชิงรุก (active methods) มาใช้เพื่อให้ตัวการ (actors) ของสังคมได้ตระหนักถึงสถานะที่จะต้องปรับแก้ไข เช่น (1) การวิจัยร่วมมือด้านการจัดการ (managerial cooperative research) ของ Ronald Lippit & Gordon Lippit และ (2) การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory research) ของ William Foote Whyte ที่ศึกษาแนวทางด้านเทคนิคสังคม (social-technical approach) ในการสร้างองค์กรที่มีความเป็นมนุษย์ (the humanization of organization) และ (3) ศาสตร์การกระทำ (action science) ของ Chris Argyris และคณะ ที่ศึกษาในกระบวนการให้คำปรึกษา และ (4) การเสริมสร้างพลัง (empowerment) ของ Julian Rapport ในการเพิ่มสมรรถนะของตัวการ (actors) และสังคมวิทยาการแทรกแซง (intervention sociologique ของ Alian Touraine) และละครสังคม (socio-drama) เป็นต้น

ในปัจจุบัน จะเห็นเทคนิคและกระบวนการเฉพาะต่างๆ (ad hoc procedures) เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตามความต้องการของผู้เรียกร้องการให้คำปรึกษา หรือตัวผู้มีปัญหาใหม่ๆ และตามการถูกปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดหลายสิ่งอย่าง ดังต่อไปนี้

(1) **ชาติพันธุ์พจนานที่มีจุดเน้น** (focused ethnography) ซึ่งเป็นเทคนิคตรงข้ามกับ ชาติพันธุ์พจนานแบบดั้งเดิม โดยใช้เวลาอยู่อาศัยในสนามช่วงสั้นๆ เพราะจุดประสงค์ของการวิจัย คือการศึกษาเฉพาะที่กำหนดขอบเขตและจุดมุ่งหมายไว้ (Knoblauch, 2001)

(2) **การเป็นเงา** (shadowing) เป็นเทคนิคเชิงชาติพันธุ์พจนานที่ทำตัวเป็นเงาตามผู้ที่ เป็นเป้าหมายของการศึกษาในการใช้ชีวิตประจำวัน (Wolcott 1973; Bruni, Gherardi & Poggio, 2004)

(3) **การวิจัยออนไลน์** (online research) (Mann & Stewart, 2004)

(4) **การสัมภาษณ์กลับบทบาท** (double interview) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์จินตนาการว่าผู้ สัมภาษณ์เป็นตัวผู้ให้สัมภาษณ์เอง และให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ทั้งหมดที่จะทำหน้าที่ในการ ทำงานแทน โดยไม่ถูกค้นพบจากผู้ร่วมงานของผู้ให้สัมภาษณ์

(5) **การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งเก็บเอกสารเก่า** (archival data) (Certi & Thomson, 2004) หรืองานวิจัยในอดีต (Akerstrom, Jacobsson & Wasterfors, 2010)

กลับมาที่ประเทศไทย

เมื่อประเทศไทยเปิดกว้างด้านการค้าเสรีในชุมชนเศรษฐกิจอาเซียน สภาพการศึกษา วิจัยของประเทศที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ คงไม่อาจแข่งขันกับต่างประเทศ ที่มีชำนาญมากกว่า มี ทักษะที่จะตอบสนองความต้องการของผู้ให้ทำการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพจริง ได้ การวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวทางเดิมที่เกินไปที่จะจัดการกับปัญหาวิจัย ยุคใหม่และอนาคตได้ แม้แต่จะมีการพูดและการทำวิจัยแบบผสม (mixed methods) ซึ่งอาจ ช่วยแก้ปัญหาได้บ้างระดับหนึ่ง แต่จะมีนักวิจัยที่ใช้การวิจัยแบบผสมสักกี่คนที่มีความรู้และ ประสบการณ์กับการวิจัยแนวทางผสม ที่มีความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ทางสถิติ เพราะนักวิจัยเชิงคุณภาพในประเทศไทย ส่วนใหญ่หากไม่ใช่ทั้งหมดขาดความรู้ ความสามารถ และความเข้าใจที่จะนำสถิติมาใช้ให้ถูกต้องและได้มาตรฐานสากล

นักวิจัยเชิงปริมาณเองแม้จะได้รับการฝึกฝนในด้านการใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิง ปริมาณอย่างดีพอ ก็มักจะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผลงานการวิจัยเชิงคุณภาพที่ต่างๆ กันอยู่ใน ปัจจุบัน ที่ขาดความเข้มข้น (rigor) ในการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้มาตรฐานสากลที่สอด รับและเปรียบเทียบได้กับวิธีการที่นักวิจัยเชิงคุณภาพในต่างประเทศใช้อยู่ในปัจจุบัน แทนที่

แต่ละฝ่ายควรหันหน้าปรึกษาหารือกันว่าทำอะไร สอนอย่างไร ถึงจะทำให้นักศึกษาใช้วิธีการผสมได้แทนที่จะปักหลัก เป็นปฏิปักษ์ต่อกันและกัน

ตำราที่ผู้เขียนได้เขียนขึ้นมาเรื่อง **วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ** และ **วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ยุคใหม่** ได้เขียนขึ้นมา เพื่อให้ผู้ที่ทำการวิจัยเชิงคุณภาพได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพให้ถูกต้อง และได้รับทราบถึงธรรมเนียมปฏิบัติของการวิจัยเชิงคุณภาพที่นักวิจัยเชิงคุณภาพควรแสวงหาความรู้ความเข้าใจและนำมาทดลองใช้ปฏิบัติให้เกิดความชำนาญการ เพื่อให้สามารถรับมือกับนักวิชาการต่างประเทศได้ในระดับหนึ่งเมื่อเปิดการค้าเสรี

ในด้านการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้เขียนได้เขียน **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่ได้มาตรฐานสากล และเทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวสำหรับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**

การแก้ปัญหาความล่าช้าของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ของประเทศไทย คือการเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย และ อาจารย์ทุกคน ทุกสถาบันการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นของภาครัฐและเอกชนได้รับการสนับสนุนทุนการวิจัยอย่างเท่าเทียมกัน เพราะต่างก็ผลิตบัณฑิตออกมารับใช้ประเทศชาติเหมือนกัน มหาวิทยาลัยเอกชนยังช่วยลดงบประมาณของรัฐ ทางด้านการศึกษานับวันจะมากขึ้นทุกที ประเทศเป็นหนี้บุญคุณของมหาวิทยาลัยเอกชน

สำหรับมหาวิทยาลัยเอกชนที่ไม่มีคุณภาพจัดตั้งขึ้นมาเพื่อการค้าโดยตรง รัฐก็สามารถควบคุมอย่างเข้มงวดแล้ว สุดแต่แต่จะมีความกล้าหาญเพียงพอหรือไม่

ผู้เขียนในฐานะที่เคยเป็นข้าราชการประจำอยู่ในวงการมหาวิทยาลัยของรัฐมามากกว่า 40 ปี ตั้งแต่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และมหาวิทยาลัยปทุมธานีซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเอกชน มองเห็นความได้เปรียบของความเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่ใช้เงินภาษีของประชาชนมาเป็นค่าใช้จ่ายทุกอย่างจริงๆ ซึ่งต่างจากมหาวิทยาลัยของเอกชนที่ต้องหาเลี้ยงตัวเองทุกอย่าง รัฐไม่เคยให้เงินอุดหนุนแม้แต่บาทเดียว นอกจากนั้นยังต้องเสียภาษีรายได้ของบุคลากรมหาวิทยาลัยทุกประเภท แต่กลับไม่ได้รับการสนับสนุนทุนการวิจัย ทั้งๆ ที่มหาวิทยาลัยเอกชนบางแห่ง/หลายแห่งมีนักวิชาการที่ความรู้ความสามารถทางด้านการวิจัยที่จะทำการวิจัย

และต้องทำงานวิจัย เพราะผลงานวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินคุณภาพของสถาบันการศึกษา

กองทุนสนับสนุนการวิจัยบางกองทุนที่ใช้งบประมาณจากรัฐใช้เงินสนับสนุนอาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐบางกลุ่มบางสถาบัน ทั้งๆ ที่ผลงานวิจัยออกมาไม่มีคุณภาพทางวิชาการซึ่งเป็นตัวแบบและเป็นแม่พิมพ์พ่พิมพ์ที่แย่มากสำหรับนักศึกษา ผลงานวิจัยเหล่านั้นส่วนใหญ่แทบไม่มีประโยชน์อะไรทั้งสิ้น นอกจากการเป็นการหารายได้ของผู้ทำวิจัยจากเงินวิจัยที่กองทุนนั้นๆ ให้นำมาทั้งๆ ที่เป็นเงินภาษีของประชาชน

การส่งเสริมการพัฒนางานวิจัยทางสังคมศาสตร์ให้มีความก้าวหน้า ต้องให้โอกาสกับผู้ที่มีความสามารถทางด้านการวิจัยทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ใช่จำกัดอยู่กับผู้ที่รับราชการในมหาวิทยาลัยของรัฐที่ไม่ได้ให้ความสนใจกับการพัฒนาทักษะทางด้านการวิจัยให้ดีขึ้นอย่างแท้จริง แต่สนใจอยู่แต่เพียงการหารายได้จากเงินสนับสนุนการวิจัยในลักษณะที่มีขอบเท่านั้น และมองเห็นสิ่งที่ได้มาเป็นเพราะความเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐมากกว่าทักษะทางด้านการวิจัย

ตราบใดที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยยังเป็นการเลือกปฏิบัติ ตราบนั้นนักวิจัยที่มีความรู้ความสามารถที่อยู่ในสถาบันการศึกษาเอกชน คงไม่สามารถที่จะใช้ความรู้ความสามารถทางด้านการวิจัยให้ประเทศชาติได้เท่าที่ควรจะเป็น ผู้รับผิดชอบกองทุนสนับสนุนการวิจัยควรได้ปรับเปลี่ยนหากทางยกเลิกการเลือกปฏิบัติดังกล่าว เพื่อประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยส่วนรวมและสร้างความเป็นธรรมในสังคม

สรุป

การวิจัยเชิงคุณภาพได้พัฒนาวิธีการวิจัยไปอย่างมากจากเดิมที่ไม่มีกฎ กติกา ไม่มีตำราที่จะใช้ในการเรียนการสอน ผู้ที่สนใจจะทำการวิจัยเชิงคุณภาพต้องเรียนรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติงานในสนาม (learning by doing) ซึ่งมีปัญหามากในด้านความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของผลงาน จนกระทั่ง ทศวรรษ 1970 จึงได้มีตำราที่กำหนดกฎ ระเบียบ และขั้นตอนของการวิจัยที่ชัดเจน ตำราเล่มแรกที่จุดประกายงานวิจัยเชิงคุณภาพยุคปัจจุบัน เป็นผลงานของสตราสส์ และคอร์บิน เรื่อง ทฤษฎีติดพื้น (grounded theory) ที่ทำให้งานวิจัยเชิงคุณภาพเป็นที่ยอมรับกว้างขวางมากขึ้น

การพัฒนาวิธีวิทยาการวิจัยในช่วงหลังเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโลกาภิวัตน์ในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสื่อสังคม (social media) ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความคิดใหม่ๆ วิธีการใหม่ แนวทางการวิจัยใหม่เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นที่ยอมรับว่าเป็นความก้าวหน้าทางด้านวิชาการได้ ต้องผ่านขั้นตอนการทดสอบ การโต้แย้งมากมาย กว่าจะเป็นที่ยอมรับกันและมีการนำมาใช้จนเป็นกิจวัตร (routinization) ในวงการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในปัจจุบัน ผู้วิจัยเชิงคุณภาพไม่สามารถใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก/การประชุมกลุ่ม เท่านั้น เพราะสิ่งเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นเพียงคำพูดที่ได้จากความทรงจำที่เกิดขึ้นในอดีต ข้อมูลไม่เป็นปัจจุบันกาล ไม่ใช่ประสบการณ์ที่แท้จริงในปัจจุบันและในอนาคต

นอกจากนั้น นักวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเดิมให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดเก็บข้อมูล จะต้องหันมาให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ข้อมูล โปรแกรมสำเร็จรูปได้รับการพัฒนาเพื่อช่วยการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมากให้เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส สะดวกต่อการตรวจสอบความถูกต้องทุกขั้นตอนของกระบวนการวิเคราะห์

สิ่งที่สำคัญ คือ การสื่อสารที่ได้จากการวิจัย การใช้รายงานผลการวิจัยที่เป็นเอกสารที่เป็นทางการ ได้รับการประเมินว่าไม่มีประสิทธิภาพในการสื่อสาร น่าเบื่อหน่าย ผู้วิจัยจะต้องสร้างสรรค์นำเอาความรู้จากสาขาวิชาที่แตกต่างกัน โดยสิ้นเชิงมาประยุกต์ใช้ในการรายงาน เช่น การใช้ภาพเคลื่อนไหวควบคู่ไปกับการพรรณนา และการเล่าเรื่องราวเชิงบทละครแทนเอกสารรายงานผลการวิจัย เป็นต้น และที่สำคัญยิ่งคือการเพิ่มทักษะการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมีอยู่ในโปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแทบทุกโปรแกรม

แนวโน้มของการพัฒนาวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ในอนาคตที่มีคู่ทางของความ เป็นจริงมากขึ้นและเริ่มมีการนำไปปฏิบัติ คือ การเปลี่ยนแปลงจากการสนใจคำพูดไปสู่การกระทำ จากรายงานไปสู่ประสบการณ์ จากอดีตสู่ออนาคต จากความเข้าใจไปสู่ส่วนนวัตกรรม จากผู้ตอบไปเป็นหุ้นส่วน และจากวัฒนธรรมเดียวไปสู่พหุวัฒนธรรม และพหุวิธี

เอกสารอ้างอิง

- Akerstrom, M., Jacobsson, K., & Wasterfors, D. (2004). Reanalysis of previously collected materials. In Seale, C., Gobo, G., Gubrium, J.F., & Silverman, D. (Eds.). *Handbook of qualitative research Practice*. London: Sage.
- Atkinson, P.A., & Silverman, D. (1997). Kundera's immortality: The interview society and the invention of self. *Qualitative Inquiry*, 3(3), 324-45.
- Barton, A.H., & Lazarsfeld, P.F. (1955). Some functions of qualitative analysis in social research. *Frankfurter Beitrage zur Soziologie*, 1, 321-61.
- Bauer, M.W., & Gaskell, G.D. (2000). Qualitative researching with text, image and sound. *A practical handbook for social research*. London: Sage.
- Becker, H.S., & Geer, B. (1960). Participant observation: The analysis of qualitative field data. In Adams, R.N., & Preiss, J.J. (Eds.). *Human organization research: Field relations and techniques*. Homewood, IL: Dorsey.
- Bringer, J.D., Johnston, L.H. & Brakenridge, C.H. (2006). Using computer-assisted qualitative data analysis software to develop a grounded theory project. In *Field Methods*, 18, 245.
- Bryman, A.E. (Ed.) (2001). *Ethnography* (4 volumes). London: Sage.
- Bullock, S. & Rivers, C. (2001, Spring). CAQDAS-contributor to social scientific knowledge. *Methods News*.
- Chant, G. (1990, November). What's new, what's not new and what should be new: A review of recent developments in qualitative research. MRSA Annual Conference papers.
- Chant, G. (2002). What claims to be new, what is new & what should be new in qualitative research. Chan Links & Associates. (Author)
- Converse, J.M. (1987). *Survey research in the United States: Roots and emergence 1890-1960*. Berkeley: University of California Press.
- Corsaro, W.A. (1982). Something old and something new: the importance of prior ethnography in the collection and analysis of audiovisual data. *Sociological Methods and Research*, 11(2), 145-66.

- Corsaro, W.A., & Heise, D. (1990). Event structure models from ethnographic data. *Sociological Methodology, 20*, 1-57.
- Corti, L., Thompson, P. (2004). Secondary analysis of archived qualitative data. In Seales, C., Gobo, G., Gubrium, J.F., & Silverman, D. (Eds.). *Handbook of qualitative research practice*. London: Sage.
- Cowley, J.C.P. (1999/2000). Strategic qualitative focus group research-define and articulate our skills or we will be replaced by other. *International Journal of Marketing Research, 42*(1), 17-38.
- Dalbec, B. (2001). Stage an intervention for the focus group. *Marketing news*. American Marketing Assoc.(Author).
- Denzin, N.K., & Lincoln, Y.S. (Eds.) (1994). *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks: Sage.
- Denzin, N.K., & Lincoln, Y.S. (Eds.) (1999). *The American tradition in qualitative research (4 volumes)*. Thousand Oaks: Sage.
- Douglas J.D. (1976). *Investigative social research: Individual and team field research*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Emerson, R.M., & Pollner, M. (1988). On the use of members' responses to researchers' account. *Human Organization, 47*, 189-198.
- Emerson, R.M., Fretz, R., & Shaw, L.L. (1995). *Writing ethnographic fieldnotes*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Feyeraband, P.K. (1975). *Against method. Outline of an anarchist theory of knowledge*. London: New Left Books.
- Fielding, N.G. (Ed.) (2003). *Interviewing (4 volumes)*. London: Sage.
- Fielding, N.G. (2004). The resurgence, legitimation and institutionalization of qualitative methods. In Bergman, M.M., & Thomas, S.E. (Eds.). *Qualitative inquiry*. Bern: Swiss Academy of Humanities and Social Sciences.

- Glazer, B. G., & Strauss, A.L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.
- Gobo, G. (2005). The Renaissance of qualitative methods. *Forum: Qualitative Research*, 6(3), Art.42- September 2005. [http://www.qualitative-research.net/fqs/..](http://www.qualitative-research.net/fqs/)
- Gordon, W. (1999). *Good thinking: A guide to qualitative research*. UK. Admap.
- Gottdiener, M. (1980). Field research and videotape. *Sociological Inquiry*, 49, 59-66.
- Grupeta, M. (2011). Autophenomenography? Alternative uses of autobiographically based research. School of Ecology and Lifelong Learning, University of Western Sydney. GR-U04228 (Author).
- Hall, J. (2001). Moderators must motivate focus group. *Marketing news*. American Marketing Assoc. (Author).
- Hammersley, M. (1990). *Reading ethnographic research: A critical guide*. London: Longmans.
- Hammersley, M. (1992). *What's wrong with ethnography? Methodological explorations*. London: Routledge.
- Harvey, M., & Evans, M. (2001). Decoding competitive propositions: A semiotic alternative to traditional advertising research. *International Journal of Marketing Research*, 43, 171-187.
- Knoblauch, H. (2001). *Focused ethnography, session "qualitative methods"*. Paper presented at the fifth European conference, ESA, Helsinki, 28 August-1 September 2001.
- Langer, J. (2000). On and offline focus group-claims, questions. *Marketing news*. American Marketing Assoc. (Author).
- Maclaran, P., & Catterall, M. (2002). Analysing qualitative data: Computer software and the market research practitioner. *Qualitative Marketing Research: An International Journal*, 5(1), 28-40.

- Madge, J. (1962). *The origins of scientific sociology*. New York: The Free Press of Glencoe.
- Malinowski, B. (1967). *A diary in the strict sense of the term*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Maxwell, J.A. (1996). *Qualitative research design. An interactive approach*. London: Sage.
- Marshall, C., & Rossman, G.B. (1989). *Designing qualitative research*. London: Sage.
- Mehan, H. (1979). *Learning Lessons: Social organization in the classroom*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Miller, M.B., & Huberman, M.A. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks: Sage.
- Miller, R.L. (2005). *Biographical research methods*. London: Sage.
- Nancarrow, C., Barker, A., & Wright, L.T. (2001). Engaging the right mindset in qualitative marketing research. *Marketing Intelligence & Planning*, 19(4), 236-244.
- Pawle, J.S., & Cooper, P. (2001). New qualiquant technology: Accelerating innovation on the web. MRSA conference.
- Riessman, C.K. (1992). *Narrative analysis*. London: Sage.
- Seale, C (1999). *The quality of qualitative research*. London: Sage.
- Seale, C., Gobo, G., Gubrium, J.F., & Silverman, D. (Eds.) (2004). *Handbook of qualitative research practice*. London: Sage.
- Silverman, D. (1993). *Interpreting qualitative data. Methods for analyzing talk, text and interaction*. London: Sage.
- Silverman, D. (2000). *Doing qualitative research. A practical guide*. London: Sage.
- Strauss, A.L., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research. Grounded theory procedures and techniques*. London: Sage.
- Turner, B.A. (1988). Connoisseurship in the study of organizational cultures. In Bryman, A. (Ed.). *Doing research in organizations*. London: Routledge & Kegan.

- Turnstone, P.D. (2011). The future of qualitative research. Retrived July 28, 2011, from Google, 2011.
- Valentine, V., & Gordon, W. (2000, Spring/Summer). The 21st century consumer a new model of thinking. *International Journal of Marketing Research*, 42(2), 185-206.
- Vallaster, C., & Koll, O. (2002). Participatory group observation- a tool to analyse strategic decision making. *Qualitative Marketing Research: An International Journal*, 5(1), 40-57.
- Wade, R.K. (2002). Focus groups' research role is shifting. *Marketing news*. American Marketing Assoc. (Author).
- Wolcott, H.R. (1990). *Writing up qualitative research*. Newbury Park: Sage.

